

Walenty Wójcik

"Iuramentum und frühe Friedensbewegung (10.-12. Jh.), Theodor Körner, Berlin 1977 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 22/3-4, 310-313

1979

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

mogą ułatwiać lub utrudniać wykonywanie praktyk posłuszeństwa. Dlatego Autor analizuje czynniki ułatwiające lub utrudniające realizację posłuszeństwa. Z punktu widzenia socjologicznego dzieli on posłuszeństwo na: duchowe, ślepe (przywódca zawsze ma rację), interesowne i wykonywane pod presją.

Natomiast problematyką posłuszeństwa zakonnego z punktu widzenia psychologicznego zajmuje się Italia Valle. Według niej większość trudności wpływających na wykonywanie ślubu posłuszeństwa powstaje z braku znajomości istotnych elementów dojrzałości ludzkiej. Dlatego Autorka, zresztą bardzo logicznie, stawia pytania: kogo więc można uważać za człowieka dojrzałego? W jaki sposób można pogodzić pragnienie realizowania własnej osobowości ze ślubem posłuszeństwa? I czy wspólnota może się przyczynić do rozwoju osobowości i do osiągnięcia dojrzałości? By odpowiedzieć na te pytania najpierw zastanawia się Autorka nad niektórymi przyczynami, które mogą wpływać na osiągnięcie dojrzałości oraz analizuje okoliczności utrudniające lub ułatwiające jej nabycie w społeczności zakonnej.

Tullo Goffi w relacji zatytułowanej: Odnowienie form posłuszeństwa w życiu zakonnym twierdzi, że nie może być mowy o odnowie form posłuszeństwa bez uwzględnienia teologii i nauk biblijnych. Dlatego omawia posłuszeństwo w świetle Słowa Bożego; w łączności z życiem Kościoła; w świetle wolności i wreszcie udawadnia, że posłuszeństwo zakonne jest najlepszym wyborem.

Ostatni referat Luis M. Bombin'a poświęcony jest problematyce czysto prawnej. Autor rozważa posłuszeństwo zakonne w świetle prawa kanonicznego; uchwał II soboru Watykańskiego oraz w późniejszych dokumentach posoborowych i w nowym projekcie prawa zakonnego.

Omawianą pracę w całości należy ocenić pozytywnie. Zagadnienia odnoszące się do trudnych problemów władzy i posłuszeństwa zakonnego zostały przedstawione wszechstronnie i w sposób wyczerpujący oraz zwrócono uwagę na szereg nowych aspektów.

Ks. Julian Kałowski MIC

Theodor Körner, Iuramentum und frühe Friedensbewegung (10.—12. Jahrhundert), J. Schreiber Verlag, Berlin 1977 s. 138

Taki tytuł nosi rozprawa doktorska, wydana jako tom 26. dysertacji z dziedziny prawno-naukowego badania podstaw na Wydziale Prawnym Uniwersytetu Monachijskiego. Autor, jak pisze w przedmowie, zajmował się badaniem roli przysięgi w historii prawa. Na skutek zachęty prof. Sten Gagner'a objął badaniami wczesny ruch za pokojem w 10—12 wieku. Wykorzystał 13 pozycji wydawnictw źródeł i 147 literatury. Wynalazł 10 obszernych tekstów, odnoszących się do terenów wschodniej Frankonii i 21 źródeł pochodzących wprawdzie z terenu

Frankonii zachodniej ale mających związek z obszarem Frankonii wschodniej. Rezygnując z tradycyjnego podziału na „pokój Boży” i „pokój krajowy” przeprowadził szczegółową analizę źródeł, aby wydobycь cechy indywidualne ówczesnego życia prawnego. Rozprawę podzielił na 4 części: źródła wschodnio-frankońskie odnoszące się do pokoju, porównanie wschodnio-frankońskiego ruchu za pokojem z zachodnio-frankońskim, stanowisko Kościoła wobec ruchu za pokojem oraz streszczenie rozprawy i zebranie jej wyników. Razem obejmuje praca 18 rozdziałów. Dzielą się one na paragrafy. 2 mapki uwidaczniają według miast zobowiązania do pokoju we Frankonii Zachodniej z podziałem na 3 stopnie zobowiązań do zachowania pokoju bez zaprzysiężenia i z przysięgą oraz z Frankonii wschodniej: zobowiązania niezaprzysiężone i zaprzysiężone.

W części I przeanalizował autor 10 tekstów prawnych: pokój leodyjski według informacji Egidiusza z Orvall (1082), list w sprawie pokoju arcybiskupa kolońskiego Sigewina do biskupa w Münster — Pax Dioecesis Coloniensis (1083), pokój z Moguncji lub z Bambergu (1085), bawarskie świadectwa o pokoju z lat 1093 i 1094, pokój alzacki — Pax Alsatiensis (koniec XI w.), pokój Henryka IV z Moguncji (1103), pokój szwabski — Pax Alamannica (1104), pokój diecezji Konstancja — Pax Dioecesis Constantiensis (1105) oraz „Pax Dei incerta” Weilanda (koniec XI w.). Każdy tekst omówiony został w osobnym rozdziale według schematu: wywód typologiczny, krąg uczestników i forma uczestnictwa, analiza tekstów nakazu zachowania pokoju i streszczenie. Każdy punkt obejmuje jeden paragraf. Czasem dodano paragraf dla omówienia zagadnień specjalnych. Czasem — rozbudowano jeden z wymienionych paragrafów schematu, dzieląc go na parę lub kilka punktów.

Porównanie wschodnio-frankońskiego ruchu za pokojem z zachodnio-frankońskim znajdujemy w części II. Autor wykorzystał 19 tekstów. Wyróżnia 3 stopnie we wspomnianym ruchu. Najpierw omawia zaczątki dążeń pokojowych w Akwitanii i Burgundii, gdzie nie ma dowodów, aby żądano przysięgi. Idzie o synody w sprawie pokoju: w Charroux, Limoges i Anse w 994 r. Drugi stopień — to potwierdzenie i rozszerzenie ruchu za pokojem w Akwitanii i Burgundii oraz pojawienie się przysięgi jako formy zobowiązania. Występują synody: w Charroux (1028), Verdun-sur-le-Doubs (1021—1023), Anse (1025), Poitiers (1030—1032) i Bourges (1038). Trzeci stopień stanowi rozszerzenie ruchu za pokojem na północne tereny zachodniej Frankonii. Szło o walkę celem ustalenia sensu idei pokojowej oraz jej skuteczność. Równocześnie zanikają świadectwa o składaniu przysięgi. W szczegółach omówiono: zabiegi o pokój biskupów z Soissons i Beauvais, ugodę o pokój panów z Amiens i Corbie, stosunek biskupa Gerharda z Cambrai do zobowiązania pokojowego, o pokój z Caen i z Therouanne (1063). Jako ekskurs dodano: pokój na południu zachodniej Frankonii i w Hiszpanii.

Część III przedstawia stanowisko Kościoła wobec ruchu za pokojem. Zaczyna się od omówienia synodu w Clermont (1095) i udziału papieża w tym ruchu. Autor przeprowadza analizę tekstu synodalnego. Ustawowym „pokojem” objęci zostali nie tylko krzyżowcy ale też i osoby pozostałe w kraju. W następnym rozdziale czytamy o stosunku Dekretu Gracjana do wspomnianego ruchu. Zobowiązanie się przysięgą do zachowania pokoju uznawał ojciec kanonistyki za dozwolone. Opierał się na tekście synodu w Toledo z 653 r. „Foedus pacis”, choć nie zawierał automatycznie zaprzysiężonego zobowiązania, faktycznie łączył się z przysięgą. Zawierany był także jako związek między równymi bez dodatkowego zobowiązania. Porównanie zobowiązania synodu w Toledo i w Clermont świadczy o stosowaniu przez Kościół różnorodnych zobowiązań do zachowania pokoju. Decydował inicjator. Gracjan oparł się na zbiorach Iwona z Chartres, który miał kontakty z pojawiającym się wówczas humanizmem i dopuszczał składanie przysięgi „ex necessitate”. Pisał o „pax” i „trevia Dei”, choć nie rozróżniając tych pojęć w rozumieniu dzisiejszej nauki, przyjmował elementy pokoju stanowionego przez miasto i państwo oraz przez biskupów, podyktowanego z zewnątrz, obiecanego i zaprzysiężonego.

Ostatnia, IV część zawiera opis badań i podanie ich wyników. Autor porównuje stosunki w zachodniej i wschodniej Frankonii. Przedstawia autorytatywny nakaz biskupów, wsparty przez „bannus episcopalis”. Opisuje współdziałanie władców świeckich w biskupim i biskupów w świeckim „pokoju”. Podkreśla rolę zatwierdzenia papieskiego i cesarskiego, zgodę przez „astipulatio” i „collaudatio” oraz zwykłą obietnicę. Szerzej zajmuje się instytucją przysięgi. W końcu podaje krytykę dotychczasowych poglądów, przyjętych w nauce, ujęcie kompleksowe zobowiązań do zachowania pokoju, rozróżnienie znaczenia przysięgi w zachodniej i wschodniej Frankonii oraz ukazanie perspektyw dalszych badań nad ruchami za pokojem aż do XV w.

*

Praca ma charakter źródłoznawczy. Autor zebrał do swego tematu teksty drukowane i przeprowadził ich szczegółowy komentarz według ustalonego schematu. Zbadał przy tym pewność informacji zawartej w tekście, podał zwięźle treść i naświetlenie problemu. Korzystał przy tym z porównań. Zarysował program pokoju. Przedstawił akt wprowadzający realizację tego programu i sankcje karne, świeckie i kościelne, grożące za naruszenie prawa o pokoju. Ogłoszenie pokoju stanowiło jakąś analogię do wprowadzenia „stanu wyjątkowego” czy „stanu wojennego”, chronionego całą gamą zobowiązań i sankcji i wspieranego aktami kultu religijnego. „Pax” oznacza akt ogłoszenia pokoju oraz treść zobowiązania do zachowania pokoju. Autor poprawia wiele opinii. Daje wgląd w sytuację. Naświetla problem nie tylko przez ana-

lizę tekstów normatywnych ale też przez wykorzystanie dzieł narracyjnych. Stawia własne hipotezy i przypuszczenia. Przy komentarzu bierze pod uwagę „myślenie Germanów”. Zaznacza ewolucję poglądów. Bada semantycznie wyrazy i zwroty używane w źródłach. Tłumaczy cesarskie „manu firmare” jako ślub. Wyróżnia instytucje prawa germańskiego od ich modyfikacji chrześcijańskich. „Consensus” przyjmuje w sensie kościelnym. Bierze pod uwagę chronologię oraz ewolucję treści pojęć i instytucji prawnych. Uwzględnione zostały także okoliczności historyczne stosunku między Kościołem a państwem. Do ideału augustyńskiego dołączył się model karoliński w wydaniu Ottonów. Ciekawe są wyjaśnienia w sprawie kościelno-państwowych synodów w królestwach germańskich.

Autor zgromadził wiele materiału. Podzielił go konsekwentnie. Przedstawił w sposób logiczny. Nawiązując do wyników dotychczasowych badań sprostował na podstawie wnikliwej oceny wiele dotychczasowych poglądów. Wyjaśnił szereg zagadek tekstowych. Ustalił niektóre osobistości. W sumie posunął nasze wiadomości o omawianym problemie. Ukazał wielość i różnorodność zobowiązań pokojowych oraz bogactwo życia prawnego w średniowieczu. Wykorzystano przy tym szczególnie literaturę przedmiotu, rzecz oczywista, niemiecką.

Gdzie idzie o układ, lepiej było by pierw omówić stanowisko Iwona z Chartres a później Gracjana (s. 111 i 116), gdyż drugi był pod wpływem pierwszego.

Przy lekturze pracy nasuwa się pytanie, jak było ze sprawą pokoju w Polsce XI—XII w. Nie mamy źródłowych wiadomości na ten temat. Można przypuszczać, że choć instytucja pokoju prawnego stworzona we Frankonii zachodniej nie doszła na nasze tereny, to jednak monarchowie i biskupi oglądali się na działalność cesarzy i episkopatu na Zachodzie. Uwzględnione w pracy teksty nie podają aktów wprowadzenia pokoju w miastach na wschód od Renu. Możliwe, że jakimś przejawem reakcji na stan faktyczny była kara kościelna nałożona na kraj przez arcybiskupa Gaudentego. Załamaniem się pokoju wewnętrznego była reakcja społeczna za rządów Mieszka II. Możliwe, że coś analogicznego było w konflikcie między biskupem Stanisławem a królem Bolesławem Szczodrym, może też w sporach o nieruchomości ziemskie itp.

W całości należy ocenić omówioną rozprawę jako wzorową.

Bp Walenty Wójcik

Alexander D o r d e t t, Eheschliessung und Geisteskrankheit. Eine Darstellung nach der Rechtsprechung der S. Romana Rota, Herder 1977, ss. 104.

We wstępie do tej pracy zwraca Autor uwagę na dwa, już wcześniej ukazane traktaty, które zajmowały się wpływem chorób psychi-